

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Тодор Христов

за дисертационния труд на **Мария Делчева** на тема

"Лиминалност и междинност в критическата теория"

за присъждане на научна и образователна степен доктор

Научна област 2. Хуманитарни науки

Научно направление 2.1 Филология

1. Данни за дисертанта

Мария Делчева е редовен докторант в катедра "Теория на литературата", Факултет по славянски филологии, СУ "Св. Климент Охридски". Дисертационният ѝ труд на тема "Лиминалност и междинност в критическата теория" се състои от увод, три глави, заключение и библиография от 137 заглавия, от които 120 на английски език, филмография и видеография с общ обем 281 страници. По време на докторантурата си тя е публикувала четири статии в областта на критическата теория и куйър теорията.

2. Становище за дисертационния труд и автореферата

Обект на изследването на Мария Делчева е трансджендър субектността в късните западни общества. Това е първото подобно изследване в българската научна литература.

Трансджендър телата се характеризират с особена негативност. Те не отговарят на пола, който им е приписан при раждане. Дори да бъдат преобразени от магическата мощ на модерната медицина, родовият и биологичният им пол не прилягат добре нито на социалните норми, нито помежду си. Тъкмо поради това медицината от епохата на Просвещението е схващала трансджендър телата като чудовищни (тук имам предвид анализа на дискурсивната фигура на хермафродита в *Аномалните* на Фуко).

Модерността прогонва просвещенските чудовища извън областта на истинното. Клиничната медицина на XIX в. вече схваща трансджендър тялото като аномално, като перверзия в смисъла на отклоняване от телеологията и нормите на естествената сексуалност. Това ново схващане се основава на конституирането на сексуалността като място на истина, т.е. като място, където посредством техники на знание и власт от рода на признанието се разкрива истината за една неизкоренима сила, скрита в дълбочината на субекта, изписваща върху повърхността на нейното или неговото тяло различителни черти, норми, симптоми, ритуали (психиатрите от края на XIX в. все още се надявали, че изместването, огъването, блокиране на тази сила може да обясни дори горещата религиозност или изстиналото сексуално желание). Наред с това изследването на Мария Делчева показва, че в епохата на късната модерност транссексуалността придобива добавената стойност на истина за непасването спрямо другите, спрямо социалните ни роли сред другите, непасването на себе си като друг, което може да бъде разпозната в начина, по който Джан Морис говори за клаустрофилия (14) или Шарлота фон Малсдорф - за самота (78), на истина за насилието, вкоренено в самия социален ред, свързвано от Шарлота фон Малсдорф с фашизма на нейния баща (63-64) или от теоретици като Кейт Борнстайн - с патриархалната хегемония (99).

Тази негативна истина е основата, върху която се разгръща куиър теорията. Текстовете, анализирани от Мария Делчева, опитват да я проблематизират с инструментите на критическата теория. Но в резултат на това негативността на трансджендър тялото се откъсва от истините, откривани в сексуалността. Дисертационният труд на Мария Делчева открива поне пет точки на такова откъсване - метафората на грешното тяло, отказаното бъдеще,

предателството, трансджендър тероризмът, враждането на трансджендър телата във властови апарати.

На първо място, негативните истини на науките за живота са подкопани от дискурсивната стратегия на грешното тяло. От една страна тя има политическа функция, защото оправдава медицинските интервенции, които трябва да възстановят истинския пол, накърнен от една сгрешена биология. Оттук тази дискурсивна стратегия създава възможност да бъде изисквано правото на друг пол, което на свой ред може да бъде интерпретирано като имплицитно признаване на транссексуалността (22). Но от друга страна говоренето за грешното тяло предполага една нормативна концепция за правилността на телата, според която всеки би могъл да има само един истински пол и следователно полът е истината за всеки. При това, както показва анализът на дискурсивната стратегия на грешното тяло в контекста на *Енигма* на Джан Морис, то функционира едновременно като метафора (25), наратологична формула и етиологична фикция на транссексуалността (21).

На второ място, негативните истини на хуманитарните науки са отслабени от дискурсивната фигура на отказа от бъдеще. Тук бъдещето трябва да бъде разбрано не като това, което ще бъде изживяно, а като предварителното картографиране на един жизнен път. В епохата на модерността то е било триангулирано спрямо отправните точки на семейството и децата, но те са вписани в едно социално пространство, изключващо трансджендър субектите. Поради това историите на животите им не се разгръщат като линии, те се разпръсват във фрагменти, които трудно могат да бъдат напаснати и не образуват цяло. Наистина, колко линии се пресичат в живота на Джан Морис, Шарлота фон Малсдорф или дори Агнис? Същевременно жизнените истории не могат да бъдат разказани, без да бъдат композирани в сюжет. Както показва внимателният, проникателен анализ на автобиографията на Шарлота фон Малсдорф и основаната върху нея пиеса на Дъг Райт, това става възможно чрез организирането на разказа около повратни точки като отцеубийството и предателството. Но в резултат на това изглежда, че трансджендър субектът живее винаги в повратна точка, в точката, в която животът му прекъсва, за да стане друг, живот в непрестанно прераждане. С оглед на това отказът от бъдеще

е цената, която трябва да плати всеки трансджендър субект, който иска да има минало.

На трето място, негативните истини на социалните науки се оказват подкопани от фигурата на предателството. Това става особено очевидно там, където трансджендър общностите са потискани от един репресивен режим. Но не е ли всеки режим на нормиране на сексуалността репресивен по отношение на трансджендър общностите? От една страна предаването на своите, взимането на страната на потисниците срещу себе си има дискурсивната функция на обяснение защо трансджендър субектите нямат групова идентичност, защо те не принадлежат никъде, защо социалната им позиция се характеризира с двойната негативност на едно малцинство в малцинството (78). Но от друга страна предателството е направено възможно от близост, която се разкрива едва благодарение на разкъсването ѝ като рана от предателството. Доколкото разкрива тази негативна близост, дискурсивната фигура на предателя е коекстензивна с трансджендър идентичността. Но тъкмо поради това тя има двойно дъно. Както убедително показва Мария Делчева, фигурата на предателството неизбежно крие друго предателство - на общността към своите предатели, които, отхвърлени от нея, се оказват лишени от езика, с който могат да говорят за живота или желанията си (146).

На четвърто място, негативните истини, извлечени от трансджендър сексуалността, са подкопани от фигурата на тероризма, мислен като съпротива без субект, без рационален или рационално определен субект. Тази фигура трябва да покаже как трансджендър телата не могат да бъдат вписани в разграниченията, върху които се основава социалният ред, защото те са ситуирани както на границата между биологичните и социалните полове, така и на границата, отделяща биополитиките, които целят интензифицирането на живота, от танатополитиките, прицелени в животите, които не си струва да бъдат умножавани или подобрявани (граница, която под влияние на Мишел Фуко често бива мислена посредством понятието държавен расизъм). Вследствие на това трансджендър телата създават област на неразграничаване вътре в социалния ред въпреки социалния ред. След като разкъсва тъканта на социалния ред, тази неразграничаваност може да има единствено стойността на пукнатина в истинното. Поради това дискурсивната фигура на джендър

тероризма, която прави възможно схващането на трансджендър субектите като самите себе си, изисква да мислим също и пропукването на истината.

Особено достойнство на дисертационния труд ми се струва последната точка на подкопаване на истинната стойност на негативната сексуалност, въплътена в трансджендър телата. Тя се състои в усвояването на транссексуалността от механизми на знание и власт: медицината, която подтиква трансджендър субектите да признават себе си, за да станат наистина себе си, кара ги да говорят за себе си като същевременно им отнема силата да казват истината (34); късният капитализъм, който извлича принадлежна стойност различията като ги опакова в стоки, асоциирани с афективни или жизнени стилове (124); странната консервативна политика на хомонационализма, който остойностява социалната ни принадлежност като ни призовава да разпознаем себе си в обратното на един чужд, отвратителен друг - мюсюлманинът хомофоб (134). Както показва Мария Делчева във внимателния анализ на стихотворението "Транссексуален боец" на Амир Рабая, захващането на трансджендър сексуалността в изброените механизми на знание и власт могат да допринасят тъкмо афирмативните политики на идентичността, третиращи трансджендър тялото като маркер на есенциализирана идентичност (139, 144).

Описаните точки на пропукване на връзката между сексуалност и истина ми се струват съществени постижения на дисертационния труд. Те са важни в теоретичен план, защото допринасят за критическото промисляне, може би дори критическото превъзможване на едно от възловите релета на съвременните властови апарати, сглобено чрез свързването на тяло, желание и истина. Но те са постижения също и в политически план. Защото днес разминаването между биологичен и социален пол се е превърнало в поле на политически конфликти. Независимо от изхода им, те биха довели, те вече водят до радикално сексуализиране на истината за себе си. Дисертационният труд на Мария Делчева ни позволява да поставим под въпрос стойността на сексуалността като истина, да поставим критически въпроса дали сексуалността е истината за самите нас.

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертационния труд. Посочените приноси са действителни. Мария Делчева изпълнява

наукометричните критерии за придобиване на образователна и научна степен доктор, указани в Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

3. Заключение

С оглед на изложените по-горе аргументи убедено препоръчвам на научното жури да присъди на Мария Делчева образователната и научна степен доктор по направление 2.1 Филология.

доц. д-р Тодор Христов

2 юни 2019 г.

гр. София